

**MAARIT HYTÖNEN,
KIMMO KETOLA, VELI-
MATTI SALMINEN, JUSSI
SOHLBERG & LEENA
SORSA (TOIM.)**

**Erilaisista yhteisöistä elävä
kirkko. Kirkon tutkimus-
keskuksen julkaisuja 124.
Tampere 2016. 317 s.**

Suomen evankelis-luterilainen kirkko on ollut vahva instituutio suomalaisessa yhteiskunnassa. Se on luonut yhteisöllisyyttä paitsi paikallisella, myös kansallisella tasolla. Vuosituhannen vaihteesta alkaen kirkon asema on ollut nopeassa muutoksessa, vaikka kirkon institutionaalista asemaa on kyseenalaistettu jo 1960-luvulta alkaen. Suomalaiset ovat aiempaa enemmän alkaneet kaivata henkilökohtaista merkitystä kirkkosuhteelleen.

Artikkelikokoelma *Erilaisista yhteisöistä elävä kirkko* pyrkii vastaamaan eri tavoin kysymykseen siitä, miten ruohonjuuritasolta nousevat uusimuotoiset yhteisöt suhteutuvat Suomen evankelis-luterilaisen kirkon institutionaalisiin rakenteisiin. Tarkastelun kohteena on siis yhteisöllisyys ja sen rakentuminen kirkon piirissä. Kirja on tutkimushankkeen Kirkon muuttuva yhteisöllisyys (2012–2016) loppuraportti.

Teksen johdantoluku keskittyy yhteisöllisyyden muutokseen 1970-luvulta alkaen. Esimerkiksi normit muodostuvat enenevässä määrin spontaanissa vuorovaikutuksessa ja verkostoissa, eivät niinkään institutionaalisten hierarkioiden piirissä. Johdantoluvussa varoitetaan suhtautumasta spontaaneihin verkostoihin liian optimistisesti. On tilanteita, joissa institutionaalinen hierarkia on edelleen välttämätön organisaatioiden menestymisen kannalta. Haasteena on löytää tasapaino hierarkioiden ja verkostojen välissä, johdantoluvussa todetaan.

Kirjan monet esimerkit nostavat esiin jännitteen kirkon institutionaalisen aseman ja yhteisöllisyyden vä-

lillä. Olisin kuitenkin kaivannut sitä, että yhteiset teoreettiset lähtökohdat olisi tuotu vahvemmin mukaan käytännön kysymysten analysointiin. Nyt kullakin kirjoittajalla on oma teoreettinen viitekehysensä, mikä tekee kirjan kokonaisuuden hahmottamisesta vaikeaa. Monien alalukujen johtopäätökset jäävät konkreettisen tilanteen kuvailun tasolle, ja analyysin liittäminen johdannossa esitettyihin teoreettisiin kysymyksiin puuttuu. Osin epätasaisuutta luo se ymmärrettävä tosiseikka, että osa artikkeleista esittelee jo valmistunutta laajempaa tutkimusta, osa työn alla olevaa (väitös)tutkimusta.

Artikkelikokoelman ensimmäisen osan artikkelit tarkastelevat erilaisia Suomessa ja erityisesti Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piirissä toimivia yhteisöjä sekä yhteisöllisyyttä siinä muodossa kuin ne näissä yhteisöissä ilmenevät. Esimerkiksi Johanna Lindh on haastatellut tutkimustaan varten ihmisiä, joita hän luonnehtii poikkikristillisiksi. Heille on luontevaa ylittää tunnustuskuntarajoja. Etsijät kaipaavat yhteisöä, johon voisivat sitoutua. Kiertäjät puolestaan sitoutuvat hetkellisesti ja voimakkaasti yhteisöön, mutta eri syistä vaihtavat yhteisöä jopa useita kertoja. Autonomiset korostavat toimintavapauttaan ja osallistuvat useiden eri uskonnollisten yhteisöjen toimintaan. Yhteistä heille on, että seurakunta ymmärretään ensisijaiseksi kristilliseksi yhteisöksi institutionaalisen kirkon asemasta.

Kirjan toisessa osassa tarkastellaan yhteisöjen rakentumista. Osan avaa Taina Kalliokosken artikkeli ”Yhteisöllisyyden käsitteen merkitykset ja kirkon yhteisöllisyyden muutos”. Kalliokoski määrittelee yhteisöllisyyden käsitteen kolmen eri merkitystason kautta: perustava taso, ryhmätoiminnan taso ja kokemustason ilmiöt. Yhteisön käsitteelle hän antaa viisi välttämätöntä ehtoa: yhteenliittymä-, tunnistamis-, jatkuvuus-, vuorovaikutus- ja eetosehto. Koska jokainen on välttämätön, yhteisön

määritelmästä muodostuu varsin tiukka. Mielenkiintoisinta Kalliokosken analyysissa on kokemustason yhteisöllisyyden pohdinta: Mitä kirkon jäsenyys merkitsee kokemuksesta? Kalliokosken mukaan osallistumisen ja identiteetin mittaaminen totuusväittämin tai osallistumistehyettä tilastoimalla voi johtaa siihen, että kirkon jäsenyys näyttäytyy pohjimmiltaan ihmisen asenteena ja (uskon) totena pitämisestä. Kalliokoski esittelee toisen, vaihtoehdokseen tavan hahmottaa kirkon jäsenyys, jossa ”kirkon jäsenyys on suhteessa olemista tuonpuoleiseen ja lähimmäiseen, lahjan vastaanottamista ja kannettuna olemista, sekä lahjan aikaansaamassa dynaamisessa prosessissa elämistä” (s. 140). Kalliokosken loppupäätelmä on myös mielenkiintoinen. Kirkko ei tavoittele kokemustason yhteisöllisyyttä kokemuksen itsensä vuoksi, vaan yhteisöllisyyden kokemuksen tavoitteena on sitouttaa yksilö kristilliseen uskoon, kirkon toimintaan ja lähimmäisen auttamiseen.

Sari Murtonen artikkeli tarkastelee hengellisen musiikin merkitystä yhteisöllisyyden muodostumisessa nuorten aikuisten elämässä. Eveliina Ojala puolestaan tutkii mobiiliteknologian käyttöä rippikouluissa. Nämä artikkelit jatkavat mielenkiintoisella tavalla pohdintaa kokemuksesta: onko musiikin tai mobiiliteknologian avulla saavutettu kokemuksellisuus väline vai päämäärä sinänsä? Hengellisen musiikin osalta Murtonen kysyy, missä määrin musiikki vahvistaa yksilön yksilöllistä identiteettiä, missä määrin yhteisöllistä identiteettiä. Mobiiliteknologian osalta haasteena on löytää rippikoulun tavoitteita palveleva lisäarvo, jotta mobiiliteknologian hyödyntäminen ei olisi arvo sinänsä. Oleellinen kysymys kuuluu, onko sen käyttö yhteisöllistä vai yksityistä.

Kirjan kolmas osa keskittyy ajan-kohtaiseen kysymykseen ihmisarvosta ja ihmiskäsityksestä osallisuutta muovaavina tekijöinä. Tarkasteltavina on hengellinen väkivalta (Mari

Stenlund), lapsuus (Eriikka Jankko), vammaisuus (Riitta Kuusi) ja homoseksuaalisuus (Eetu Kejonen ja Tuomas Hynynen). Stenlund käsittelee varsin laajasti viimeaikaista suomalaista keskustelua hengellisestä väkivaltaasta. Hän päätyy ehdottamaan uskonnonvapautta ja oikeutta mielenterveyteen valmiusteorian näkökulmasta. Uskonnollisten yhteisöjen sisäisiin ongelmiin, kuten hengelliseen väkivaltaan, ei tulisi puuttua kontrollia lisäämällä ja uskonnonvapautta rajoittamalla, vaan tukemalla yhteisöön kuuluvien yksilöiden valmiuksia. Keskeiseen rooliin nousevat kasvatusta ja koulutus: lapset tulisi saattaa kohtaamaan eri tavoin ajattelevia ihmisiä viimeistään kouluikäisinä.

Jankko keskittyy analysoimaan Jumalan lapsi -käsitteistöä ja pyrkii osoittamaan, miten kielen avulla voidaan sekä toivottaa tervetulleeksi että torjua. Jankon mukaan Jumalan lapsi -käsitteistö voi rakentaa siltä myös ihmisoikeuskielen ja teologisen kielen välille.

Kejonen ja Hynynen lähestyvät kirkon kantaa homoseksuaalisuuteen ja erityisesti samaa sukupuolta olevien parisuhteisiin kahdesta eri näkökulmasta, jotka täydentävät toisiaan. Kejonen esittelee ja analysoi herätysliikkeiden usein kielteistä kantaa samaa sukupuolta olevien parisuhteeseen. Hynynen puolestaan esittelee kirkon virallista ja opillista kantaa, mutta tuo keskusteluun mukaan myös kirkon ja seurakuntien toiminnassa muodostaman kannan. Hynynen tarkastelu osoittaa, miten kirkko on toiminnan tasolla elävä, muuttuva, moniääninen ja ajoittain ristiriitainen yhteisö. Entä missä määrin kirkolla tulisi olla yhtenäinen käsitys seksuaalisuudesta ja avioliitosta? Kuvaavasti Hynynen viimeinen alaotsikko "Onko kirkolla kantaa samaa sukupuolta olevien avioliittoon?" päättyy kysymysmerkkiin. Voiko sanoa, Hynynen kysyy, että "yhteisöllä on kanta, jos organisaatio ja viralliset linjat eivät kovin paljon voi vaikuttaa jä-

senten näkemyksiin?" (s. 312). Hynynen päättää artikkelinsa toteamalla, että "kirkon säädökset, kannanotot, toiminta ja julkinen keskustelu eivät ehkä vaikutaakaan ihmisten käsityksiin *seksuaalisuudesta* vaan ihmisten käsityksiin *kirkosta*" (s. 312). Lukijalle jää vaikutelma, että Hynynen mukaan kirkon tulisi pyrkiä yhtenäiseen käsitykseen avioliitosta eikä moniäänisyyttä tässä asiassa rakenna kirkkoa yhteisönä.

Kokonaisuutena artikkelikokoelma tarjoaa läpileikkauksen monenlaisista tutkimuskysymyksistä, joita lähestytään eri metodien kautta. Yhteistä on yhteisöllisyyden tarkastelu. Samalla kirja kokonaisuutena kuvaa luterilaisen kansankirkon todellisuutta. Kejonen sanoittaa sen osuvasti näin: "Kirkossamme elää lukuisia hengellisiä liikkeitä, joilla on omia painotuksiaan ja jotka esimerkiksi homoseksuaalisuutta ja samaa sukupuolta olevia pareja koskevissa kannanotoissaan voivat omaksua toisistaan jyrkästikin eroavia näkökantoja. Tämän voidaan katsoa olevan kansankirkon kokonaisuhteisöllisyyden realiteetti, mutta myös sen haaste. Kansankirkossa elää lukuisia erilaisia yhteisöllisyyksiä, jotka osaltaan muodostavat ja muokkaavat kirkon sisäistä todellisuutta ja julkista kuvaa. Nämä yhteisöllisyydet myös muodostavat vahvoja perinteen, opin ja eettisen ajattelun yhteisöjä" (s. 289).

Kirjaa lukiessani jäin kaipaamaan vahvempaa punaista lankaa, joka liittäisi eri artikkelit ja niiden johtopäätökset yhteen. Yhden mahdollisen yhdistävän teeman olisi tarjonnut kirkon tarkastelu yhteiseen jumalanpalvelukseen kokoontuvana yhteisönä. Tämä teema nousee eri tavoin esille monissa artikkeleissa. Yhteisen johdannon lisäksi teos olisi ehkä tarvinnut yhteisen loppuyhteenvedon.

ELINA HELLOVIST, TEOL. TRI

IGOR MIKESHIN

How Jesus Changes Lives: Christian Rehabilitation in the Russian Baptist Ministry. Research Series in Anthropology. Helsinki: University of Helsinki 2016. 223 s.

Igor Mikeschinin sosiaali- ja kulttuuriantropologian väitöskirja toteuttaa vaikuttavasti etnografian pääperiaatteita: pyrkimystä ymmärtää toista elämisaailmaa ja tutkijan itsensä käyttämistä tutkimusvälineinä. Tutkija haluaa ymmärtää päihderiippuvaisten kaksitasoista kääntymistä: psykologisesti kääntymistä kristityksi ja fyysisesti kääntymistä riippuvuudesta. Mikeschin tavoittelee tätä osallistumalla pitkiä jaksoja Venäjän baptistikirkon päihderiippuvaisten vieroitushoitoon kolmessa eri keskuksessa. Hän käyttää omia kokemuksiaan, samaistumistaan, eläytymistään ja osallistumistaan uuden tiedon tuottamiseen. Sekundääriaineistona hän käyttää lyhempiä vierailuja useissa keskuksissa, jolloin hän ei itse osallistunut vieroitukseen. Tätä kautta hän näki työtä monipuolisesti myösöntekijöiden näkökulmasta. Kolmannen tason datakseen Mikeschin kutsuu psykologista tietämystä riippuvuudesta sekä opintoja Raamattusta, protestanttisuuden historiasta ja dogmatiikasta. Tämä ilmentää tutkimuksen kontekstia, joten pitäisi sitä taustakirjallisuutena.

Tutkimuksessa ilmiö asetetaan kontekstiin: Venäjälle, jossa päihdetien käyttö on suuri sosiaalinen ongelma, ja Venäjän evankeliseen baptistikirkkoon, joka on ortodoksisen kirkon hallinnoimalla Venäjällä vähemmistökirko. Baptistikirkolla on Venäjällä jo pitkät juuret, mutta koko historiansa ajan se on leimattu lahkoksi. Alkuluvuissa Mikeschin esittelee antropologista uskonnontutkimusta maailmanlaajuisesti, mutta ei muilla aloilla tehtyä uskonnon-tutkimusta Venäjän vähemmistö-